

Svar på skriftligt spørgsmål SSS 440/2025 rd

Svar på skriftligt spørgsmål om reformen av statsandelssystemet och situationen för kommuner med negativa statsandelar

Till riksdagens talman

I det syfte som anges i 27 § i riksdagens arbetsordning har Ni, Ärade talman, till den minister som saken gäller översänt följande skriftliga spørgsmål SS 440/2025 rd undertecknat av riksdagsledamot Henrik Wickström /sv:

Vad avser regeringen att göra för att underlätta situationen för de kommuner som har negativa statsandelar, och har regeringen utvärderat möjligheten att inom ramen för höjningen av statsandelarna enligt prövning skapa en separat ansökan som särskilt skulle stödja kommuner med negativa statsandelar?

Som svar på detta spørgsmål anför jag följande:

Bakgrunden till de nuvarande negativa statsandelarna ligger huvudsakligen i social- och hälsovårdsreformen. Även om kommunernas inkomster och utgifter i samband med reformen överfördes med en lika stor andel på riksnivå, kunde de överförda kostnaderna och inkomsterna i enskilda kommuner avvika väsentligt. Dessa skillnader utjämnades med betydande utjämningsposter i samband med social- och hälsovårdsreformen. Om de överförda kostnaderna var större än inkomsterna utjämnades denna skillnad med en negativ ändringsbegränsare som var 60 procent av differensen mellan kostnaderna och inkomsterna. Dessutom begränsades förändringen i den kommunala ekonomins balans genom en utjämning av systemändringen. Sammanräknat kan dessa utjämnningar i en enskild kommun överstiga +/-1 000 euro per invånare.

I social- och hälsovårdsreformen skars statsandelen för kommunal basservice och ersättningarna för skatteförluster ned med 70 procent. Även till denna del hänförde sig nedskärningen i enskilda kommuner på mycket olika sätt till kommunens statsandel. I en del kommuner minskade statsandelen med upp till 90 procent jämfört med nivån före reformen. Detta berodde på hur de kalkylerade statsandelsfaktorerna hänförde sig till kommunen.

Den statsandel för kommunal basservice som administreras av finansministeriet kan bli mer negativ på grund av förfarandet med hemkommunsersättning, genom vilket finansieringen fördelas utifrån hur kommunen ordnar sin egen grundläggande utbildning. Om kommunen inte själv ordnar undervisning för eleven i den egna kommunen, betalar den hemkommunsersättning till utbildningsanordnaren. Detta syns som en negativ post i utbetalningen av kommunens statsandelar.

År 2025 är den av finansministeriet administrerade utbetalningen av statsandelar till tre kommuner – Kaavi, Vindala och Gustavs – negativ på grund av den negativa hemkommunsersättningen netto. Denna del bör dock inte bedömas på samma sätt som andra negativa poster, eftersom kommunen måste stå för kostnaderna för de egna elevernas undervisning. På samma sätt ska man förfara i fråga om negativ finansiering som förvaltas av undervisnings- och kulturministeriet.

Som lösning på problemet med negativa statsandelar har föreslagits bland annat kvittning av negativa statsandelar, det vill säga något slags efterskänkande av de delar som blir negativa. I detta avseende måste man dock lyfta fram en jämlik behandling av kommunerna i fråga om ändringar i statsandelarna. De kommuner som nu har negativa statsandelar är inte de som drabbades av de största nedskärningarna i landet i samband med social- och hälsovårdsreformen. För många andra kommuner var nedskärningen av statsandelarna betydligt större. Eftersom dessa kommuners statsandel inte har blivit negativ, skulle de inte få någon kompensation för en eventuellt mycket stor minskning av statsandelen. Man måste också beakta social- och hälsovårdsreformens faktiska övergripande konsekvenser för kostnaderna och inkomsterna kommunvis. Bakgrunden till den negativa social- och hälsovårdsposten är en större överföring av kostnader än inkomster från kommunens ekonomi i samband med reformen. Motsvarande situation råder i alla kommuner med negativ statsandel.

I finansieringsbeslutet 2025 har regeringen redan strävat efter att beakta särskilt situationen för de kommuner med negativ statsandel som ansökt om höjning av statsandelen enligt prövning. De kommuner som beviljats en förhöjd statsandel omfattade totalt tre kommuner med negativ statsandel. Kommunernas statsandel kan höjas efter prövning, om kommunen i första hand på grund av exceptionella eller tillfälliga kommunalekonomiska svårigheter är i behov av ökat stöd. Som faktorer som påverkar behovet beaktas också lokala särförhållanden.

I fördelningsbeslutet för höjning enligt prövning är det svårt att genomföra en separat ansökan, eftersom kommunen enligt lagstiftningen i första hand ska uppfylla kraven på särskilda kommunekonomiska svårigheter. Detta gäller enhetligt även kommuner med negativ statsandel. Även framöver bör man fästa särskild uppmärksamhet vid situationen för kommuner med negativ statsandel så att dessa kommuner inte hamnar i en oskälig situation när de ordnar sina lagstadgade tjänster. Till denna del kan den negativa statsandelen vara en ytterligare grund för beviljande av förhöjning.

Till slut kan det konstateras att även om statsandelssystemet för kommunernas basservice fungerar som avsett i fråga om de kalkylerade kriterierna, har social- och hälsovårdsposterna urholkat systemets grund till exempel genom att möjliggöra stora negativa statsandelar. Dessutom kan social- och hälsovårdsposter i en enskild kommuns statsandelar utgöra en stor andel, vilket inte kan vara ändamålsenligt med tanke på systemet. Man bör fästa allt mer uppmärksamhet vid dessa

missförhållanden i framtiden. Den statsandel som beviljas efter prövning fungerar som första hjälpen i akuta situationer som kommuner med negativ statsandel befinner sig i, men på längre sikt vore det bra att hitta en hållbar lösning för att få bort social- och hälsovårdsposterna från systemet.

Helsingfors 8.1.2026

Kommun- och regionminister Anna-Kaisa Ikonen

VN/37521/2025-VM-2

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: